

**Мороз О. Т., старший викладач; Клименко В. О., аспірант;
Бєдунков Г. В., студент 3-го курсу ВСП «Технічний фаховий коледж
НУВГП» (Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне, o.t.moroz@nuwm.edu.ua)**

СПЕЦИФІКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Проведено теоретичний аналіз українських законодавчих документів, які регулюють питання цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. Основну увагу приділено набору існуючих санкцій за порушення екологічного законодавства. З'ясовано, що відповідальність за екологічні правопорушення має достатньо механізмів, спрямованих на забезпечення, захист і відновлення довкілля. Однак, існує необхідність усунення наявних протиріч, що полягають у розмежуванні понять адміністративні правопорушення та злочини, а також у розробці чітких критеріїв застосування цивільно-правової відповідальності.

Ключові слова: екологічне законодавство; порушення; відповідальність.

З розвитком технологій та посилення рівнів антропогенного навантаження, з'являються нові шкідливі чинники, що роблять негативний вплив на навколишнє середовище. Наша країна має багато різних природних ресурсів і значну кількість споживачів даних ресурсів. У зв'язку з цим все частіше відзначаються екологічні правопорушення. Кількість правопорушень зростає, а кількість осіб, що підлягають відповідальності за дані правопорушення – ні.

Розмежування екологічних правопорушень має не лише важливе теоретичне, а й практичне значення. Досить часто, на практиці буває складно визначити, чи має місце адміністративне правопорушення чи злочин. Особливо гостро проблема повстає коли йдеться про адміністративні екологічні правопорушення та злочини, що мають подібну назву. Одним із інструментів вирішення подібних ситуацій є цивільно-правова відповідальність.

Метою даної статті було проведення аналізу законодавчих документів, які регулюють питання цивільно-правової відповідальності за

екологічні правопорушення для з'ясування набору існуючих санкцій за порушення екологічного законодавства.

Екологічне правопорушення – це винна, протиправна, екологічно небезпечна дія, яка посягає на встановлений порядок використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та порушує екологічні і пов'язані з ними інші права людини і вимоги екологічної безпеки. Екологічні правопорушення тягнуть за собою юридичну відповідальність винних суб'єктів.

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення – це специфічна форма суспільних відносин, у яких за допомогою правових норм та інших юридичних засобів забезпечується добровільне чи примусове виконання винними особами вимог екологічної безпеки, ефективне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища або покладається обов'язкове виконання інших обов'язків за допущене екологічне правопорушення.

Вчинення екологічного правопорушення – фактично єдина підстава юридичної відповідальності. Але неодмінною умовою для притягнення до відповідальності повинна бути також наявність у законі прямої вказівки про застосування відповідних заходів впливу до правопорушника, тобто правовою підставою юридичної відповідальності є правові норми, які закріплюють у галузі екології санкції за недотримання або порушення цих обов'язків.

В основу класифікації юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства покладено характер конкретної санкції, яка застосовується за вчинення правопорушення. Згідно з цим критерієм вона поділяється на: кримінальну, адміністративну, цивільно-правову і дисциплінарну. Фізичні та юридичні особи, винні в порушенні екологічного законодавства, притягуються у встановлених законом порядку і випадках до відповідальності.

Стосовно кожного з названих вище видів юридичної відповідальності санкції за екологічні правопорушення і порядок їх застосування мають свою специфіку.

Певні особливості властиві насамперед цивільно-правовій відповідальності. Цивільно-правова відповідальність за порушення екологічного законодавства являє собою різновид юридичної відповідальності, яка полягає у відшкодуванні матеріальної та/або моральної шкоди винною особою за порушення екологічного законодавства.

За екологічні правопорушення передбачено різні види відповідальності, однак одну з основних позицій займає саме цивільно-правова відповідальність. В основному це пояснюється тим, що вона спрямована на відшкодування шкоди, а також носить компенсаційний характер. Заподіяння шкоди полягає у втраті різних функцій природи, у порушенні довкілля, у витратах по відновленню стану навколишнього природного середовища.

Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення – це один із видів юридичної відповідальності, який передбачає покладання на правопорушника обов'язку відшкодування потерпілій стороні майнової, матеріальної або моральної шкоди, котра була заподіяна в результаті недотримання або порушення екологічних норм.

Зокрема, майнова відповідальність може наставати за земельні правопорушення; лісові правопорушення; водні правопорушення; гірничі правопорушення; фауністичні правопорушення; порушення законодавства про атмосферне повітря; порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; порушення законодавства про природно-заповідний фонд; порушення законодавства про Червону книгу; порушення вимог і нормативів екологічної безпеки; порушення прав громадян на екологічну безпеку; порушення вимог радіаційної і ядерної безпеки; порушення екологічних прав громадян.

Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення має свої особливості. По-перше, підставою для такої відповідальності є заподіяння майнової шкоди екологічним об'єктам. По-друге, суб'єктами цивільно-правових відносин є фізичні та юридичні особи, які вступають між собою в цивільно-правові відносини з приводу майна та особистих немайнових благ. В окремих випадках суб'єктом зазначених відносин може бути держава. По-третє, цивільно-правова відповідальність має на увазі застосування матеріальних санкцій.

Забруднення навколишнього середовища в основному завдає шкоди здоров'ю людини (поява різних захворювань). Але не лише здоров'ю людини може бути завдана шкода. Також шкода може завдаватися майновому стану фізичних та юридичних осіб. Ця шкода проявляється у вигляді втраченої вигоди чи реального збитку.

Слід зазначити, що Конституція України – Розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» трактує, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, яка була завдана порушенням цього права (ст. 50) [1].

На підприємства, установи, організації і громадян Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 68) [2] і поресурсові кодекси покладають обов'язок відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, у порядку і розмірах, визначених законодавством України. Водночас у законодавстві підкреслюється, що застосування заходів дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, завданої забрудненням навколишнього природного середовища і погіршенням якості природних ресурсів. Це означає, що винні особи несуть цивільно-правову відповідальність незалежно від їх притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства у встановлених законом випадках.

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 68 «Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища» зазначається, що порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою встановлену цим Законом та іншим законодавством України дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність.

Застосування цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення характеризується передусім тим, що, крім збитків, які виражені у грошовій формі, в результаті неправомірних дій можливе завдання екологічної шкоди. Поняття екологічної шкоди в науці поки що недостатньо розроблено, але сутність її зводиться головним чином до певного погіршення якісного стану навколишнього середовища.

Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає, що шкода, завдана в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації, за загальним правилом, у повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення і незалежно від плати за забруднення навколишнього природного середовища і погіршення якості природних ресурсів.

Суттєвою особливістю, специфічною рисою цивільно-правової відповідальності є порядок визначення розміру шкоди, завданої порушенням екологічного законодавства, який встановлено спеціальними нормативними актами. Дотримання такого порядку теж не завжди забезпечує повне відшкодування збитків, завданих порушенням законо-

давства про охорону природи, тому застосовуються такси, спеціальні методики тощо. У спеціальному законодавстві, яке стосується окремих видів природних ресурсів, питання про конкретні умови, розміри відшкодування збитків детально врегульовані, визначено також коло осіб, які можуть заявляти позовні вимоги.

Загальні ж принципи цивільно-правової відповідальності закріплені цивільним законодавством. Щодо відносин із використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища норми цивільного законодавства застосовуються субсидіарно, якщо ці відносини не регулюються спеціальним законодавством (ст. 9 Цивільного кодексу України) [3]. Питання про відшкодування шкоди регулюються главою 82 Цивільного кодексу України [3]. Вона присвячена зобов'язанням, що виникають не за договорами, а внаслідок завдання шкоди (їх умовно називають деліктними зобов'язаннями). Залежно від об'єкта розрізняють деліктну відповідальність за завдання шкоди майну та деліктну відповідальність за завдання шкоди особі.

Статтею 1166 Цивільного кодексу України «Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду» визначено:

1. Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

2. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

3. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, відшкодовується у випадках, встановлених законом.

4. Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Для настання деліктної відповідальності відповідно до ст. 1166 ЦКУ необхідна наявність складу правопорушення, а саме: наявність шкоди; протиправна поведінка заподіювача шкоди; причинний зв'язок між шкодою та протиправною поведінкою заподіювача.

Перераховані підстави визнаються загальними, оскільки необхідні для всіх випадків відшкодування шкоди. Шкода полягає у будь-якому знеціненні блага, що охороняється правом, а майнова шкода – у зменшенні майнової сфери потерпілого, що тягне за собою негативні майнові наслідки для правопорушника.

Частина 1 ст. 1166 ЦКУ передбачає, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Тобто відшкодуванню підлягає не лише реальна шкода (майно, втрачене або пошкоджене в результаті протиправної поведінки), але й упущена вигода. Теорія цивільного права базується на принципі генерального делікту, відповідно до якого кожному заборонено завдавати шкоди майну іншої особи, що і знайшло юридичне втілення в ст. 1166 ЦКУ.

Відповідно до ч. 2 ст. 1166 ЦКУ особа звільняється від відповідальності, якщо доведе, що шкода завдана не з її вини. Таким чином, підставою деліктної відповідальності є вина – психічне ставлення осудної особи до вчиненого нею протиправного діяння, а також до негативних наслідків, що настали в результаті такої поведінки або діяння.

Стаття 614 ЦКУ розрізняє дві форми вини: умисел та необережність. Умисел полягає в тому, що особа розуміє значення своїх дій, передбачає настання негативних наслідків і свідомо їх допускає. Необережність полягає в тому, що особа не передбачає можливість завдання шкоди при обов'язку її передбачити. Частина 2 ст. 1166 ЦКУ говорить, що вина заподіювача шкоди припускається, тобто заподіювач повинен сам довести відсутність своєї вини. До цього часу він вважається винним, що означає для нього відповідні негативні правові наслідки.

Згадана стаття повністю кореспондується зі ст. 13 Конституції України, відповідно до якої власність зобов'язує. Саме на власника покладається обов'язок утримувати своє майно в належному стані. Дуже часто власники майна (зокрема, нерухомого), які здають його у найм або оренду, вважають, що саме орендарі несуть відповідальність за заподіяння шкоди внаслідок неправомірного використання майна, а сам факт передачі майна в оренду автоматично звільняє їх від відповідальності. Судова практика, яка базується на вказаних нормах закону, доводить протилежне.

У більшості випадків відшкодування екологічної шкоди зводиться до відшкодування заподіяних збитків. Відшкодування збитків – це встановлена законом цивільно-правова санкція.

Поняття збитків визначається в ст. 22 ЦК України, відповідно до якої «збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить

зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода)» [3]. Збитки відшкодовуються в повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування в меншому або більшому розмірах.

Цивільним законодавством передбачена можливість відшкодування не тільки майнових збитків, але й моральних. Моральні збитки – це фізичні або моральні страждання, завдані неправомірними діями. Отже, не виключається відповідальність за завдання моральної шкоди і в галузі екології, але вона, як відомо, буде мати в цій галузі обмежене застосування.

Статтю 23 Цивільного кодексу України «Відшкодування моральної шкоди» зазначається:

1. Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

2. Моральна шкода полягає: у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

3. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

4. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

5. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

Тлумачення ст. 23 ЦК України свідчить, що вона є нормою, яка має поширюватися на будь-які цивільно-правові відносини, в яких тій чи іншій особі було завдано моральної шкоди. Це, зокрема, підтверджується тим, що законодавець вживає формулювання «особа має

право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав». Тобто можливість стягнення компенсації моральної шкоди ставиться в залежність не від того, що це передбачено нормою закону або положеннями договору, а від порушення цивільного права особи.

Статтею 1167 Цивільного кодексу України «Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду» зазначається:

1. Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.

2. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:

1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;

2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;

3) в інших випадках, встановлених законом (пункт 2 частини другої статті 1167 в редакції Закону № 4652-VI від 13.04.2012).

Відповідно до чинного законодавства моральна шкода може полягати, зокрема у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків.

Питання про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, зокрема, вирішується, у таких випадках: поширення, у тім числі через засоби масової інформації, відомостей, що не відповідають дійсності або викладені неправдиво; відшкодування шкоди, завданої майну та здо-

ров'ю (наприклад, у зв'язку з дорожньо-транспортною пригодою, за-литтям квартири); порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; прийняття незаконних рішень, а також дії чи бездіяльність органу дізнання, судового слідства, прокуратури або суду; вчинення корупційного діяння; вчинення злочину; пошкодження майна; завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки; та інші випадки порушення прав особи.

Підставами для відшкодування моральної шкоди можуть бути: порушення майнових (ст. 386, ст. 396 ЦК України); особистих немайнових прав особи (ст. 280 ЦК України), а також зобов'язань у випадках, передбачених договором або законом або розірвання договору (ст. 611 ЦК України); прийняття неправомірних рішень, а також дій чи бездіяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (ст. 1167 ЦК України); заподіяння каліцтва, іншого ушкодження здоров'я або смерті особи (ст. 1168 ЦК України) тощо.

Моральна шкода, завдана неправомірними діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини. Незалежно від наявності вини відшкодовується шкода у випадках, передбачених ч. 2 ст. 1176 ЦК України.

Нормативно не встановлено мінімальний і максимальний розміри відшкодування моральної шкоди та методу його визначення. В той же час, при оцінці розміру відшкодування моральної шкоди необхідно враховувати, що моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, так як немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи.

Розмір відшкодування моральної шкоди одразу оцінюється самим потерпілим та визначається у позовній заяві. Остаточне рішення про розмір компенсації моральної шкоди приймається судом.

У разі заподіяння особі моральної шкоди неправомірно вчиненими діями кількох осіб, розмір відшкодування визначається з урахуванням ступеня вини кожної з них. На осіб, які заподіяли моральну шкоду спільно (взаємопов'язаними, сукупними діями або діями з єдиним наміром), покладається солідарна відповідальність по її відшкодуванню.

Компенсація моральної шкоди проводиться незалежно від відшкодування майнової шкоди. Хоча на практиці часто позови про відшкодування майнової шкоди та компенсацію моральної шкоди подаються одночасно, такі вимоги можна і розділити. Факт завдання майнової

шкоди та її розмір не впливає на можливість вимагати компенсації моральної шкоди.

Право громадян нашої держави на відшкодування моральної і матеріальної шкоди передбачено Конституцією України (1996 року) у статтях 32, 50, 56, 62, 152. Конкретизується це право, як уже відзначалося, і у діючому Цивільному кодексі України, стаття 23 якого говорить, що «моральна (немайнова) шкода, заподіяна громадянину чи організації діяннями іншої особи, які порушили їхні законні права, відшкодовується особою, що заподіяла шкоду, якщо вона не доведе, що моральна шкода заподіяна не по її провіні. Моральна шкода відшкодовується в грошовій чи іншій матеріальній формі за рішенням суду».

Таким чином, аналіз наявних вітчизняних законодавчих документів, що окреслюють питання відповідальності за екологічні правопорушення виявляє достатньо широкий спектр заходів впливу, спрямованих на забезпечення, захист і відновлення довкілля, в тому числі й у спосіб відшкодування всіх завданих збитків. Однак при застосуванні цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення, виявляються деякі прогалини, зокрема існує необхідність усунення всіх протиріч і проблем. На наш погляд, необхідні більш конкретні розмежування понять адміністративні правопорушення та злочини, адже наразі відсутні чіткі критерії розмежування кримінальної провіні та адміністративних правопорушень, а також розробка чітких критеріїв застосування цивільно-правової відповідальності, тому, що екологічні правопорушення мають негативні наслідки для більшості людей.

1. Конституція України : офіційний текст від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
2. Про охорону навколишнього середовища : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
5. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. 2-е видання. К. : Видавництво «Юридична думка», 2008. 720 с.
6. Екологічне право України : підручник для вищих навчальних закладів / за ред. І. І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.
7. Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша, Т. Є. Харитонові та А. І. Черемнової. Одеса : Видав. дім «Гельветика», 2018.

408 с. **8.** Екологічне право : підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy : ofitsiyni tekst vid 28 chervnia 1996 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 01.12.2021).
2. Pro okhoronu navkolyshnoho seredovyscha : Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (data zvernennia: 01.12.2021).
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 01.12.2021).
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (data zvernennia: 01.12.2021).
5. Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs : pidruchnyk / za zah. red. Yu. S. Shemshuchenko. 2-e vydannia. K. : Vydavnytstvo «lurydychna dumka», 2008. 720 s.
6. Ekolohichne pravo Ukrainy : pidruchnyk dlia vyshchych navchalnykh zakladiv / za red. I. I. Karakasha. Odesa : Feniks, 2012. 788 s.
7. Ekolohichne pravo Ukrainy : navch. posib. / za red. I. I. Karakasha, T. Ye. Kharytonovoi ta A. I. Cheremnovoi. Odesa : Vydav. dim «Helvetyka», 2018. 408 s.
8. Ekolohichne pravo : pidruchnyk / za red. A. P. Hetmana. Kharkiv : Pravo, 2019. 552 s.

Moroz O. T., Senior Lecturer; Klymenko V. O., Post-graduate Student; Biedunkov H. V., Senior Student of DSS "Technical Vocational College of NUWEE" (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, o.t.moroz@nuwm.edu.ua)

SPECIFICATION OF CIVIL LIABILITY FOR ENVIRONMENTAL OFFENSES

In this article, we have carried out a theoretical analysis of Ukrainian legislative documents that regulate civil liability for environmental offenses. Our focus has been on a set of existing sanctions for violations of environmental legislation. We have noticed that existing instruments address liability for environmental offenses and have a fairly wide range of measures. These measures are aimed at ensuring, protecting, and restoring the environment and protecting people from adverse actions by others that affect environmental quality and public health. The legislative texts that we have analysed contain a way of repairing all the damage done, for example, in monetary terms

for moral damage. On the positive side, the legislation emphasizes that disciplinary, administrative, or criminal sanctions do not exempt those responsible for compensation caused by pollution of the environment and degradation of natural resources. This means that perpetrators are liable to civil liability, regardless of whether they are held criminally or administratively liable for violations of environmental legislation in the cases established by law. The grounds for compensation for moral harm may be via violation of a person's property or personal non-property rights, as well as obligations in cases provided for by a treaty or by law, or termination of a contract; adoption of unlawful decisions by local self-government bodies, their officials and officials; causing injury, another injury to health or personal death, etc. However, there was a need to resolve the existing contradictions between administrative offenses and crimes and to establish clear criteria for the application of civil liability. In our view, a more specific distinction should be made between administrative offenses and crimes, since there are no clear criteria for distinguishing between offenses and administrative offenses. It was important to bear in mind that environmental offenses and crimes had a negative impact on the majority of people.

Keywords: environment; natural resources; states; sustainable development.

Мороз А. Т., старший преподаватель; Клименко В. А., аспирант;
Бедунков Г. В., студент ОСП «Ровенский технический профильный
колледж НУВХП» (Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно, o.t.moroz@nuwm.edu.ua)

СПЕЦИФИКА ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

Проведен теоретический анализ украинских законодательных документов, регулирующих вопросы гражданско-правовой ответственности за экологические правонарушения. Основное внимание уделено набору существующих санкций за нарушение экологического законодательства. Установлено, что ответственность за экологические правонарушения имеет достаточно механизмов, направленных на обеспечение, защиту и восстановление окружающей среды.

Однако существует необходимость устранения существующих противоречий, заключающихся в разграничении понятий административные правонарушения и преступления, а также в разработке четких критериев применения гражданско-правовой ответственности.

***Ключевые слова:* экологическое законодательство; нарушение; ответственность.**
